

УДК [338.35:662.4] (468)

Кайтанський І.С.кандидат економічних наук, доцент
E-mail: kafedraekon_01@ukr.net**Самофатова В.А.**кандидат економічних наук, доцент
E-mail: vica_samofatova@mail.ru**Олійник В.В.**магістрант
кафедра економіки промисловості
Одеська національна академія харчових технологій
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: vikadrav@bk.ru

АНАЛІЗ ШЛЯХІВ І РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті охарактеризовано сучасний стан, особливості та тенденції розвитку хлібопекарської галузі України. Наведено фактори та шляхи підвищення прибутковості підприємств хлібопекарської галузі. Виявлено резерви підвищення прибутку на хлібопекарських підприємствах та відзначено необхідність їх системного урахування на всіх стадіях планування, безпосереднього виробництва і реалізації продукції.

Ключові слова: хлібопекарська галузь, ринок хліба, прибуток, прибутковість, резерви, розвиток.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Хлібопекарська галузь характеризується великими масштабами виробництва і виготовляє соціально значущу продукцію та відіграє провідну роль у харчовій промисловості України. Частка хлібопродуктів у раціоні населення України складає 15%, що підтверджує їх статус як основного продукту харчування [1]. Тому аналіз шляхів ефективного розвитку хлібопекарської галузі є дуже актуальним.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. В економічній літературі питання прибутку, рентабельності та формування елементів економічного механізму підвищення ефективності функціонування підприємств широко розглянуті як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Особливий інтерес представляють дослідження, що враховують сучасні умови нестабільного господарювання стосовно хлібопекарської галузі. Цим питанням присвячені роботи багатьох вчених-економістів – І.О. Бланка, Л.В. Дейнеко, М.П. Сичевського, Д.Ф. Крисанова, В. Юрчишина, П.В. Осіпова, С.Ф. Волкової, О.В. Нікішиної, О.Д. Волкової та багатьох інших.

Формулювання цілей дослідження. Хлібопекарська промисловість як важлива складова харчової промисловості, що забезпечує населення соціально значущою продукцією та впливає на продовольчу безпеку країни, підпадає під жорстке регулювання рентабельності на масові сорти хліба.

Забезпечення ефективного функціонування підприємств хлібопекарської промисловості в цих умовах є надзвичайно складним завданням, про що свідчать дані про значну питому вагу збиткових підприємств (до 48% у 2013 р.) [5]. Метою статті є виявлення ефективних шляхів підвищення прибутково-

сті підприємств хлібопекарської галузі та факторів, що на неї впливають.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Досягнення високої прибутковості можливе при системному урахуванні всіх факторів, що впливають на розвиток підприємств галузі. Загальновідомо, що прибутковість – відносний показник економічної ефективності. Прибутковість комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів. Для того щоб постійно забезпечувати зростання прибутковості, необхідно шукати невикористані можливості її збільшення, тобто резерви зростання прибутку. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва і реалізації продукції. Визначення резервів збільшення прибутковості базується на науково обґрунтованій методиці розробки заходів щодо їх мобілізації.

У процесі виявлення резервів виділяють три етапи:

1. Аналітичний етап – виявлення і кількісна оцінка резервів.
2. Організаційний етап – розробка комплексу інженерно-технічних, організаційних, економічних і соціальних заходів, які повинні забезпечувати використання виявлених резервів.
3. Функціональний етап – практична реалізація заходів та контроль за їх виконанням.

Резерви підвищення прибутковості можуть бути реалізовані в наступних випадках:

- при збільшенні обсягів випуску та реалізації продукції;
- за рахунок зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції;
- при впровадженні досягнень науково-технічного прогресу;

- за рахунок підвищення якості продукції, що реалізується.

Аналіз стану ринку продукції хлібопекарських підприємств виявив наступні його особливості:

- відбувається постійне зниження обсягів виробництва і реалізації продукції;
- низький середньогалузевий рівень використання виробничих потужностей;
- високий рівень зносу основних виробничих фондів підприємств галузі;
- висока конкуренція на ринку хлібобулочних виробів;
- недостатній рівень рентабельності підприємств.

Специфіка хлібопекарського ринку України полягає в тому, що він на 98% представлений продукцією вітчизняного виробництва. Хлібопекарська галузь є висококонкурентною: сьогодні вона налічує близько 400 великих хлібо заводів, близько 500 невеликих підприємств та понад 1000 міні-пекарень. Висока конкуренція, безперечно, пов'язана з досить високою ємністю ринку збуту, швидкою оборотністю

оборотного капіталу та низькою еластичністю зміни попиту за ціною. Зокрема, ємність вітчизняного ринку хліба експерти оцінюють у 4,1-4,2 млн. т на рік, виходячи з розрахунку щоденної біологічної норми споживання хліба на одну людину (близько 240 г) [4].

Ринок хліба в Україні останні роки постійно звужується. На це є як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Стабільне зниження обсягів споживання хліба у першу чергу з'явилося наслідком скорочення чисельності населення, а в другу – зміни переваг споживачів. Так, у порівнянні з 2005 роком реалізація хліба й хлібобулочних виробів підприємствами торгівлі знизилася в нашій країні на 26%. Слід зазначити, що основне зменшення (на 16%) у порівнянні з попереднім роком відбулося в 2009 році, коли населення стикнулося з фінансовими труднощами й всіма силами оптимізувало свої сімейні бюджети. За підсумками 2010 року темпи падіння споживання знизилися, повернувшись до докризового періоду, і склали 4%.

Одночасно зі скороченням попиту скорочується й виробництво хлібобулочних виробів (рис. 1).

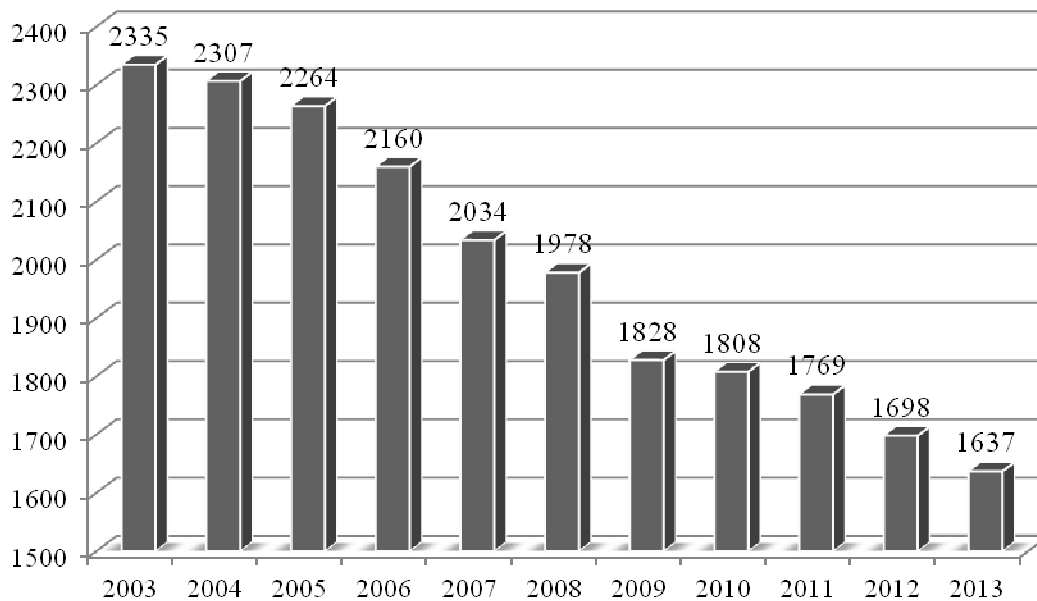

Рис. 1. Динаміка виробництва хлібобулочних виробів в Україні, тис. т

Обсяг вироблених в Україні хлібопродуктів скоротився на 70% і в 2013 р. склав 1637 тис. т [5]. Щорічно, в середньому на 25 тис. т, скорочується вироблення одного з найбільш поживних продуктів в раціоні українців, і темпи зниження прискорюються з кожним роком. Свій вклад в падіння обсягу продажів хлібобулочних виробів внесла і пропаганда здорового способу життя (зниження ваги).

Однією з причин щорічного зниження обсягів виробництва хлібопекарських виробів є зростання собівартості виробництва даного продукту. Так, за даними Державної служби статистики, ціни виробників за період з 2006 р. по 2012 р. по основним видам хлібопекарської продукції зросли більш ніж в 2,5 рази. Так, зокрема, середні ціни виробників хліба житнього в 2012 р. склали 4,5 тис. грн. за т (в 2006 р. – 1,5

тис. грн. за т), середня ціна виробників пшеничного хліба за 6 років зросла в 2,3 рази і складала в 2012 р. 3,9 тис. грн. за т, а хліба житньо-пшеничного та пшенично-житнього складала 3,9 тис. грн. за т, що в 2,8 разів більше, ніж в 2006 р. [5].

Практично половина всього хліба, виробленого в Україні, – пшеничний, частка житнього – близько третини. Булочна продукція займає приблизно 1/6 ринку. Іншим видам продукції (хлібців та ін.) залишається 4-5%. При цьому, за рахунок появи нових видів виробів попит на традиційні марки хліба щороку зменшується приблизно на 5%. Хоча поки хліб масових сортів утримує безумовне лідерство у структурі виробництва хлібо заводів – 65-80% [9].

Особливо сприйнятливий до цінових коливань продукції хлібопекарської галузі соціально незахи-

щені верстви населення. Саме тому, значна частка хлібопекарської продукції підлягає регулюванню, але, водночас, це впливає на збитковість підприємств. Так, в середньому по Україні регулюється до 70% продукції, що виробляється хлібозаводами [2]. Необхідність функціонування в ринкових умовах і практична неможливість управління цінами на масові сорти хліба змушує хлібозаводи до пошуку інструментів управління витратами і рентабельністю. Одним із таких інструментів є бюджетування.

Протягом останніх років, у зв'язку зі зниженням купівельної спроможності населення, а також виникненням на ринку виробників хліба підприємств інших форм власності, потужності підприємств по виробництву хліба та хлібобулочних виробів використовуються лише на 30-35%. (крім м. Києва та окремих обласних хлібокомбінатів). Це говорить про те, що хлібопекарська галузь забезпечена потужностями, які здатні щоденно виробляти близько 400 г хлібобулочних виробів в розрахунку на одного мешканця країни, і має можливість повністю забезпечити потреби населення в цій продукції [10].

Аналіз зносу основних засобів хлібопекарської галузі показує, що знос будівель складає 40%, споруд – 48%, технологічного обладнання – 64%, в тому числі: основного технологічного обладнання – печей і тістомісильних машин – від 60 до 80%, а на окремих підприємствах – до 100% [2]. Що стосується морального зносу, то можна вважати, що рівень його на 80% всіх хлібопекарських підприємств України складає 100% [4].

Єдиним джерелом для проведення технічного переоснащення була частина прибутку, що залишалася в розпорядженні підприємств (у вигляді фонду розвитку виробництва в розмірі 30-40% від суми прибутку) і нараховані суми амортизації, які дозволяли в кращому випадку тільки підтримувати наявне старе устаткування в робочому стані. Про це свідчить структура витрат фінансових коштів на проведення ремонтів і придбання обладнання: із загальної суми коштів 40% направляються на придбання нових основних засобів, 15% – на ремонти покращуючі і 45% – на ремонти відновлювальні [3].

Забезпеченість сировиною, якість сировини – основні умови ефективного функціонування під-

приємств хлібопекарської галузі, підвищення обсягів виробництва і якості виробленої продукції. Зокрема, у 2014 р. в Україні, було зібрано досить високий врожай зернових – 60 млн. т. Проте, частка важливих для хлібопекарської галузі культур – пшениці і жита протягом останніх 5-10 років залишається невисокою: біля 20 млн. т пшениці і 450-500 тис. т жита. Потреби хлібопекарської галузі України складають орієнтовно – 4-4,5 млн. тонн продовольчої пшениці 2-3 класу [1]. Теоретично така потреба може бути досить легко забезпечена. Разом з тим, велику кількість зернових Україна експортує і, при відсутності суворого контролю з боку держави, може виникнути ризикова ситуація з забезпеченням внутрішнього ринку. Втім, великі холдингові структури хлібопекарської галузі України, зокрема група компаній «Хлібодар», холдинг «ТіС» поєднують весь виробничий цикл, включаючи вирощування, зберігання і переробку зерна та виробництво хлібобулочних виробів [8].

Важливою тенденцією соціально-економічного розвитку хлібопекарської галузі у світі і в Україні, зокрема, є підвищення харчової цінності хлібобулочних виробів. Це досягається шляхом розширення продукції дієтичного призначення, головним чином, за рахунок збагачення виробів життєво важливими і незамінними нутрієнтами. Вітчизняними вченими, у тому числі і науковцями ОНАХТ, створені рецептури хлібобулочних виробів підвищеної харчової і біологічної цінності з включенням у рецептуру білка зародків пшениці, кукурудзи, насіння льону, гарбуза, соняшника продуктів переробки овочів та лікарських рослин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, прибуткове функціонування хлібопекарських підприємств є підсумком грамотного, умілого управління всім комплексом факторів, що впливають на результати їх виробничо-господарської діяльності. Можна запропонувати наступні шляхи зростання прибутковості підприємств хлібопекарської галузі: надання часткової компенсації вартості складного технологічного обладнання вітчизняного виробництва, удосконалення асортименту продукції, раціоналізація використання усіх виробничих ресурсів, удосконалення збутової системи та створення гнучкої системи стратегічного управління.

Література

1. Нікішина О. В. Пріоритети національної зернової політики та механізми їх реалізації в умовах глобалізації економіки / О. В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 4 (16). – С. 14-22.
2. Волкова О. Д. Діагностика стану та використання фінансового потенціалу підприємства (на прикладі підприємств хлібопекарської промисловості). Автореферат дис. ... к. екон. наук, спец. 08.00.04. – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / О. Д. Волкова. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко екологічних досліджень НАН України, 2009. – 19 с.
3. Krasilnikova E. E. (2014). The development of the baking industry in Ukraine / E. E. Krasilnikova // Економіка харчової промисловості. – № 4(24). – С. 10-16.
4. Коваленко Л. О. Проблеми та перспективи розвитку хлібопекарської промисловості економіки / Л. О. Коваленко, Т. В. Міхєнко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. – № 2 (22), 19-24.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Васильченко А. Н. Состояние и перспективы развития хлебопекарной промышленности в Украине / А. Н. Васильченко // Харчова наука і технологія. – 2009. – № 1(6). – С. 5-8.
7. Крисанов Д. Ф. Трансформації в харчових галузях та їх інноваційно-технологічна модернізація / Д. Ф. Крисанов, К. О. Бужимська // Економіка АПК. – 2010. – 7. – С. 113-121.
8. Осипов П. В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности. / П. В. Осипов. – Одесса : Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004. – 289 с.
9. Прокіп М. І. Стан хлібопекарської галузі в Україні. / М. І. Прокіп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_DNI_2013/Економіка_промисловості/9_142783.doc.htm
10. Волкова С.Ф. Состояние и перспективы развития хлебопекарной промышленности Украины / С. Ф. Волкова, А. О. Золотухина // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 3(15). – С. 46-50.

Стаття надійшла 06.02.2015

Кайтанский И.С.

кандидат экономических наук, доцент
E-mail: kafedraekon_01@ukr.net

Самофатова В.А.

кандидат экономических наук, доцент
E-mail: vica_samofatova@mail.ru

Олейник В.В.

магистрант
кафедра экономики промышленности
Одесская национальная академия пищевых технологий
ул. Канатная, 112, г. Одесса, Украина, 65039
E-mail: vikadrav@bk.ru

АНАЛИЗ ПУТЕЙ И РЕЗЕРВОВ ПОВЫШЕНИЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ ХЛЕБОПЕКАРНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

В статье охарактеризовано современное состояние, особенности и тенденции развития хлебопекарной отрасли Украины. Отмечено, что хлебопекарная промышленность как важная составляющая пищевой промышленности обеспечивает население социально значимой продукцией, влияет на продовольственную безопасность страны и подпадает под жесткое регулирование рентабельности на массовые сорта хлеба. Обеспечение эффективного функционирования предприятий хлебопекарной промышленности в этих условиях является чрезвычайно сложной и актуальной задачей. Достижение высокой доходности возможно при системном учете всех факторов, влияющих на развитие предприятий отрасли. Резервы повышения доходности могут быть реализованы в следующих случаях: при увеличении объемов выпуска и реализации продукции; за счет снижения затрат на производство и реализацию продукции, при внедрении достижений научно-технического прогресса; за счет повышения качества реализуемой продукции. Выделены три основных этапа реализации выявленных резервов: аналитический этап – выявление и количественная оценка резервов; организационный этап – разработка комплекса инженерно-технических, организационных, экономических и социальных мер, которые должны обеспечивать использование выявленных резервов; функциональный этап – практическая реализация мероприятий и контроль за их выполнением. Проанализировано состояние рынка продукции хлебопекарных предприятий и выявлены следующие его особенности: постоянное снижение объемов производства и реализации продукции; низкий среднеотраслевой уровень использования производственных мощностей; высокий уровень износа основных производственных фондов предприятий отрасли; высокая конкуренция на рынке хлебобулочных изделий; проблемы в стабильном обеспечении сырьем в необходимом количестве и приемлемого качества, недостаточный уровень рентабельности предприятий на основе государственного регулирования отрасли. Предложены следующие пути роста прибыльности предприятий хлебопекарной отрасли: предоставление частичной компенсации стоимости сложного оборудования отечественного производства, совершенствование ассортимента продукции, рационализация использования всех производственных ресурсов, совершенствование сбытовой системы и создание гибкой системы стратегического управления.

Ключевые слова: хлебопекарная отрасль, рынок хлеба, прибыль, прибыльность, резервы, развитие.

Kaytansky J.S.

PhD in Economics, Associate Professor
E-mail: kafedraekon_01@ukr.net

Samofatova V.A.

PhD in Economics, Associate Professor
E-mail: vica_samofatova@mail.ru

Oleinik V.V.

Undergraduate
Department of Industrial Economics
Odessa National Academy of Food Technologies
Kanatnaya Str., 112, Odessa, Ukraine, 65039
E-mail: vikadrav@bk.ru

ANALYSIS OF WAYS TO IMPROVE PROFITABILITY AND RESERVES THE BAKING INDUSTRY IN UKRAINE

The article described the current state and development trends of the baking industry in Ukraine. Shows the factors and ways to improve the profitability of enterprises of the baking industry. Identified reserves of increasing profits at the baking enterprises with recommendations for their implementation. It is noted that the baking industry as an important part of the food industry to provide people socially important products, affect food security and subject to strict regulation profitability for mass bread. Ensuring effective functioning of enterprises baking industry in these conditions is extremely difficult and urgent task. Achieving high profitability is possible with the system taking into account all the factors that influence the development of the industry. Reserves increased profitability can be implemented in the following cases: with increased production and sales; by reducing the cost of production and sale of products, the introduction of scientific and technological progress; by improving the quality of products sold. Three main stages of the identified reserves: an analytical phase - detection and quantification of reserves; organizational stage - development of complex engineering, organizational, economic and social measures to ensure the use of the identified reserves; functional stage - the practical implementation of measures and monitoring their implementation. The state of the market for products bakeries and found his subsequent features: permanent decline in production and sales; low industry average capacity utilization; high level of fixed assets of the industry; high competition in the market of bakery products; problems in securing stable raw material in the required quantity and acceptable quality, low level of profitability based on state regulation of the industry. A following ways to grow the profitability of enterprises baking industry, providing partial compensation for the cost of complex technological equipment of domestic production, improving product mix, rationalization of the use of all production resources, improving marketing system and a flexible system of strategic management.

Keywords: baking industry, bread market, profit, profitability, reserves, development.

References

1. Nikishina O. V. (2012). Prioriteti natsionalnoyi zernovoyi politiki ta mehanizmi yih realliaty v umovah globalizatsiyi ekonomski. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, № 4(16), 14-22.
2. Volkova O. D. Diagnostika stanu ta vikoristannya finansovogo potentsialu pidpriemstva (na prikladI pidpriemstv hlibopekarskoyi promyslovosti. Avtoreferat... k. ekon. nauk, spets. 08.00.04. – ekonomika ta upravlinnya pidpriemstvami (za vidami ekonomichnoyi diyalnosti). Odessa : Institut problem rinku ta ekonomiko ekologichnih doslidzhen NAN Ukrainy, 2009, 14.
3. Krasilnikova E. E. (2014). The development of the baking industry in Ukraine. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, № 4(24), 10-16.
4. Kovalenko L. O., Miheenko T.V. (2014). Problemi ta perspektivi rozvitku hlibopekarskoyi promyslovosti ekonomiki. *Naukoviy visnik ChDIEU*, 2 (22), 19-24.
5. Derzhavniy komitet statistiki Ukrainy [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Vasilchenko A. N. (2009). Sostoyanie i perspektivy razvitiya hlebopekarnoy promyishlennosti v Ukraine. *Harchova nauka i tehnologiya*, 1(6), 5-8.
7. Krisanov D. F., Buzhimska K. O. (2010). Transformatsiyi v harchovih galuzyah ta yih innovatsiyno-tehnologichna modernizatsiya. *Ekonomika APK*, 7, 113- 121.
8. Osipov P.V. Integralniy proizvodstvenniy potentsial pischevoy promyishlennosti. – Odessa : Institut problem ryinka i ekonomiko-ekologicheskikh issledovaniy NAN Ukrainy, 2004, 289.
9. Prokip M. I. Stan khlibopekars'koyi haluzi. [Elektronniy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/20_DNI_2013/Economics/9_142783.doc.htm.
10. Volkova S. F., Zolotuhina A. O. (2012). Sostoyanie i perspektivy razvitiya hlebopekarnoy promyishlennosti Ukrainy. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 3(15), 46-50.